

dırdığını, geçmişe daha çok ‘değer’ler üzerinden baktığını ve değerlerin kesiştiği ‘gelenek’ kavramının ise Tanpınar tarafından olumsuz bir anlamda kullanılmadığını vurgulamaktadır. Yazar gelenek kavramına ayrıca bir yaklaşım sergilemekte; gelenekten ne anladığımız ve gelenekten ne anlamamız gerektiği konusunda bizlere bilgi vermektedir.

“Cemiyet” ana başlıklı dördüncü bölümün alt başlığı olan “Doğu mu, Batı mı?” adlı bölümde yazar, Tanpınar’ın yıllardır süregelen Doğu-Batı tartışması içerisindeki yerini irdelemektedir. Bunun dışında Doğu-Batı olgularının sosyolojik ve felsefi boyutlarına inerek bu olgulara bağlı civilisation (*medeniyet*), oryantalizm gibi kavramları açmıyarak bizlere yeni bakış açıları sunmaktadır. Ayrıca yazar Doğu-Batı karşılaşmasını modern olma düzeyine indirgemiş, bu anlamda da Doğu’nun ve Batı’nın modernleşme konusunda farklı yollar izledikleri çıkarımına varmıştır.

“Gelenek mi, Çağdaşlık mı?” alt başlıklı bölümde modernleşmemizde büyük katkısı olan Ahmet Vefik Paşa’dan mimarimizdeki çeşitli açmazlara, sosyo-ekonomik koşulların ürünü olan ve belli bir popüleriteye sahip çeşitli mekânların ülkemizdeki ve dünyadaki yerinden yabancılaşma ve özenti toplumu olmanın doğurduğu bunalımlara kadar çeşitli meselelere değinilmektedir. Ayrıca yazar, Tanpınar’ın Doğu-Batı olgusuna sentezci bir pencereden bakmadığını, onun bir Batıcı da olmadığını belirttiikten sonra Tanpınar’ın Batılı bir modern olduğu konusunda bizlere fikirler sunmaktadır. Devamında son derece ilginç, farklı mesele ve olgulardan örnekler vererek “Gelenek mi, Çağdaşlık mı?” sorularına cevaplar aramaktadır.

“Modernleşmeden Modernliğe” bölümünde yazar, öncelikle modernleşmenin modern olana verilen bir tepki olduğunu be-

lirtmektedir. Ek olarak modernlik ve modernleşme kavramlarını kendi içinde karşılaştırma yoluna gitmektedir. Devamında Osmanlı-Türkiye modernleşmesine dair yorumlarda bulunmakta, bizim modernleşmemizin hiyerarşik, seçkin bir modernleşme olmakla birlikte siyasal bir proje olduğunu vurgulayıp modernleşmenin Batı’da çok daha farklı ve tamamen toplumsal sürecin bir ürünü olduğuna değinmektedir. Yazar, modernleşme bağlamında Tanpınar’ın çok farklı bir yerde durduğunu, modernleşmeye gündelik hayat üzerinden; değerler, zihniyetler üzerinden; makro yerine mikro üzerinden, ‘kişisel’ olan üzerinden yaklaştığını ifade etmektedir.

“Nihayet” başlıklı son bölümde yazar, Türkiye’nin modernleşmeden modernliğe doğru geçişin krizlerini yaşadığından, modernleşmenin ve modernliğin farklı süreçlerin ürünü olduğuna; Türkiye’nin son yıllardaki siyasal gelişmelerinden, kavramların tarihselliğine; Tanpınar’ın modernlik arayışlarından bizim -bir anlamda- onun rehberliğinde modernleşmemize ve modern olma sürecimize dair birçok farklı noktaya değinmektedir.

Sonuç olarak yazarın da belirttiği gibi Tanpınar ile ilgili bir kitap yazma niyetinin aslında Türkiye ile ilgili bir kitap yazmakla sonuçlandığını söyleyebiliriz. Zira yazar, hacim olarak küçük fakat içindekiler, anlatıkları, değindikleri, düşündükleri bağlamında son derece dolu olan bu çalışmada alışlagelen Tanpınar çalışmalarının dışında bir ürün ortaya koyarak bizlere, çeşitli kavramlara farklı açılardan bakabilmenin yollarını göstermektedir. Özelde Ahmet Hamdi Tanpınar’ı çıkış noktası olarak belirleyen bu eser; onu “Tanpınar” yapan Türkiye şartlarını da ele alması dolayısıyla farklı yerde duran özel bir çalışma niteliği kazanmıştır.

Emir Ali Çevirme*

* Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Mezunu.

Değirmen Dergisi ve “Yüzyılın Dergileri 1900-2000”*

Türk edebiyatında ve düşüncesinde dergiciliğin apayrı bir yeri vardır. Günümüzde kültür merkezli yayın yapan dergilere olan rağbet azalmış olsa da her yeni düşünce ve hareket, kendisini ifade etme imkânını dergilerde bulmuştur. Türk edebiyatının yüzünü Batı’ya dönmesinin takip edildiği yıllarda bir insicama bürünen matbuatımız, XIX. asrın sonunda dergi ve mecmua kavramlarıyla tanıştı. Birazdan değineceğimiz üzere *Servet-i Fünun* dergisi dergiciliğin edebiyatla akrabalık kurmasını sağlamıştır. Modern Türk edebiyatındaki her oluşum dergilerde neşet etmiştir. 1911’de Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp’in savunduğu Yeni Lisan Hareketi, *Genç Kalemler* dergisinin meydan verdiği bir ortamda edebiyat kamuoyuna ulaşmıştır. Meşrutiyet devrinde İslâmî düşüncenin bayraktarlığını yapan Mehmed Âkif Ersoy’un *Sebilürreşad* ve *Sırat-ı Müstakim* dergilerini hatırdan çıkarmak, Âkif’in düşünce dünyasını sağlıklı bir biçimde anlamamızın önündeki engellerden biridir.

Cumhuriyet devrinde bilhassa şairlerin omuz verdiği dergiler, edebiyatımızda farklı isimlerle anılan edebiyat kuşaklarını doğurmuştur. Attilâ İlhan’ın öncülüğünde çıkan *Mavi* dergisi bugün Maviciler olarak bilinen edebiyat tarihi devresini hatırlatmaktadır. (Buna bir devreden ziyade bir devrenin dilimi demek daha doğru olacaktır.) *Pazar Postası* dergisinde çıkan Muzaffer İlhan Erdost imzalı yazı olmasaydı belki II. Yeni adlandırmasını bugün kullanmayacaktık. *Yeni Dergi*, *Papirüs*, *Diriliş*, *Halkın Dostları*, *Türk Edebiyatı*, *Dergâh* vs. dergiler vasıtasıyla bu-

gün Türk edebiyatının geldiği noktayı tayin etmekte sühuletle hareket edebiliyoruz.

XIX. asırda ilim-fen sahalarında çıkan bir takım dergiler varlık göstermiş olsalar da düşünce ve edebiyat dergiciliğimizin bir gelecek hâline gelmesi geçtiğimiz asırda olmuştur. Son sayısında (S. 29-30-31, Ocak-Haziran 2012) 1900-2000 yılları arasındaki dergicilik serüvenimize odaklanan *Değirmen* dergisini bu vesileyle söz konusu etmek, bunu yaparken hem iltifatta bulunmak hem de mucibince tenkit etmek gerekmektedir. Ancak bu sayıya geçmeden önce, *Değirmen* dergisinden bahsetmek uygun olacaktır.

Sakarya (Adapazarı) menşeli yayımlanan *Değirmen* dergisi bir başvuru dergisi olmayı hedefliyor. Hacmine ve seçtiği konulara baktığımızda bunu söylememiz mümkün. Sondan geriye doğru giderek takip edersek

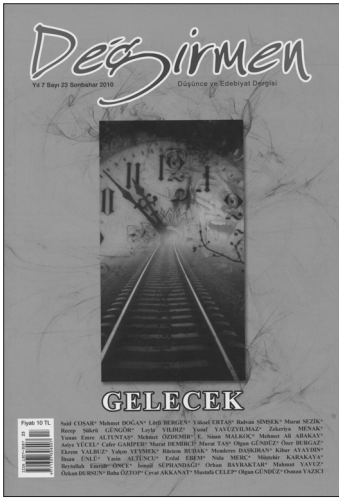
* *Değirmen*, (Edebiyat ve Düşünce Dergisi, Sakarya), S. 29-30-31, Ocak-Haziran 2012, 432 s.

dosya konuları arasında “Sözlükler”, “Sanalite”, “Mekânlarımız”, “Kaynaklarımız”, “Gelecek”, “Çatışma Kültürü”, “İstanbul”, “Yüzyılın Kitapları” ve “Mahalle” gibi başlıkların olduğunu görürüz. Fakat burada belirtilmesi gereken bir husus var ki o da bu büyük başlıkların çoğu zaman dayanaksız ve yetersiz kalan metinlerle ifade ediliyor olmasıdır. Bir taşra dergisinin handikaplarından biri de nitelikli metin ve hâliyle yazar bulma sıkıntısıdır. Taşrada, taşın altına elini sokma heveslisi olan; ancak bunun için hiçbir gücü bedeninde barındırmayan insanların söz söyleme çreti, ortaya konan ürünü bir afiş ürününden öteye geçirememektedir. Sadece *Değirmen*’in değil taşrada çıkan pek çok derginin hesaplaşmak zorunda olduğu nokta, merkezden güç almaktan ve yazıyla irtibatını sorgusuzca yürütebilmiş olanlarla araya mesafe koymaktan geçer. Bütün bunlara rağmen istikrarlı yayın faaliyeti ve her daim konuşulacak olan meseleleri kapağına taşımasıyla bir arşiv yapısı kurmayı öncelleyen *Değirmen* dergisinin (Genel yayın yönetmenliğini Rüstem Budak yapıyor.) son sayısı kültür dünyamız için önemli bir hizmette bulunuyor. Ehil insanlara yazdırılmayan birtakım yazılar bu sayıda da derginin niteliğine kısmî hâle getirmiştir. Derginin ilkelere ya da kimliği yazar seçiminde belirleyici

ci unsur olabilir fakat “Yüzyılın Dergileri” başlığını taşıyan bir dergide yazarların dünya görüşüne göre tayin edilmesi meseleyi anlamamız açısından bir tarafın karanlıkta bırakılmasına sebep olmuştur.

Yazar seçimine dair yapılan bu eleştirinin haksız olduğu düşüncesi, dergiye katkıda bulunanlar arasında İlyas Dirin adının geçtiğini göstererek ifade edilebilir. Gerçekten de bilhassa edebiyat dergiciliğimiz üzerinde geniş bir bibliyografya bilgisine sahip olan İlyas Dirin’in böylesine bir kapak konusuyla yayın yapan dergiye omuz vermiş olması hem dergi hem de okur açısından bir imkândır (Derginin yazarları kadrosunda bulunmayan İlyas Dirin, bu sayıda “Katkıda Bulunanlar” arasında yer almaktadır). *Türk Edebiyatı ve Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* dergilerinin yazı işleri müdürlüğünü yapan Dirin’in, *Değirmen*’in bu sayısında edebiyat, düşünce, kültür ve sanat dergilerinin 1929-1990 yılları arasını kapsayan bir bibliyografya çalışması yayımlanmıştır. Bu çalışmanın giriş kısmında, biz de yukarıda İlyas Dirin’den emanet alarak kullandığımız *Servet-i Fünun*, dergiciliği, edebî kimliğe kavuşturmuştu vurgusu bu yazıda geçmektedir. “19. asrın ikinci yarısından itibaren görünmeye başlayan, etki ve önemini günümüze kadar yitirmeden sürdüren edebiyat dergiciliğinin asıl edebî kimliğe kavuşması hiç şüphesiz *Servet-i Fünun* dergisiyle başlar.” diyen Dirin’ in bu çalışmasının hareket aralığını Harf Devriminden 1990 yılına kadar geçen zaman kapsamaktadır. Beş yüz civarında derginin tespit edildiği bu bibliyografyanın kıymetli taraflarından biri de dergilerin hangi kütüphanelerde bulunduğu, eksik sayılarıyla birlikte belirtilmesidir. İlyas Dirin, zaman zaman muhtelif mecralarda böylesine önemli çalışmalarını yayımlamakta, çeşitli ortamlarda paylaşmaktadır. Kuvvetle muhtemeldir ki Türkiye’de dergicilik üzerine bir kitap yayımlayacaktır.

Değirmen’in dikkati çeken bu tarafına değindikten sonra dergide yer alan yazılara ve söz konusu edilen dergilere bakabiliriz. “Yüzyılın Dergileri 1900-2000”de edebiyat

dergilerinin yanında İslâmcı, milliyetçi ya da sosyalist siyasî kimlikleriyle maruf olan dergilerden de söz edilmektedir. Biz bunlara değinmeyecek, sadece 'Yeni Türk Edebiyatı'na kaynaklık eden edebiyat dergilerinin bazıları üzerinde duracağız.

Yard. Doç. Dr. Mehmet Özdemir imzalı *Genç Kalemler* dergisi, *Genç Kalemler*'in edebiyat tarihimizdeki önemini ifade etmekle başlıyor. (*Yeni Lisan* makalesinde söz konusu edilenlerle Türk edebiyatında dilde sadeleşme çabalarının ilk somut adımını atan derginin, geçtiğimiz yıl Türk Edebiyatı Vakfı'nda bir çalıştayla değerlendirildiğini bu vesileyle ifade edelim). Mehmet Özdemir, bu yazısında Yeni Lisan anlayışının ne olduğunu maddeler hâlinde belirttikten sonra, Yeni Lisan başlığı altında yayımlanan makalelerin künyelerini sunmuştur.

Servet-i Fünun gibi Türk edebiyatında bir devre ad olmuş, Türk şiirinin en önemli isimlerinden biriyle, Tevfik Fikret'le anılan bir derginin kısa, muhtevası zayıf bir metinle geçitirilmesi eleştirilmesi gereken noktalardandır. Üstelik "Servet-i Fünun'a Farklı Bir Bakış" başlığını taşıyan yazıda "farklı" hiçbir şeyin olmaması eleştiriye açıktır.

Erken Cumhuriyet devri dergilerinden olan ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun idare ettiği *Kadro* dergisini Alparslan Nas ele almaktadır. Yazının başında, Yakup Kadri'nin *Kadro*'yu çıkarma gerekçesi Yakup Kadri'den uzunca bir alıntıyla aktarılmaktadır. *Kadro*'nun ekibinde bulunanların siyasî kimlikleri anlatıldıktan sonra derginin basının özellikleri üzerinde durulmaktadır. Nas'ın tespitiyle halka değil Cumhuriyetçi elite hitap eden fakat "ihtiyaçtan" doğan bir dergidir *Kadro*.

Sakarya Üniversitesi SBE doktora öğrencisi olan Mehmet Emin Purçak, Necip Fazıl Kısakürek'in *Büyük Doğu*'nun tohumunu attığı dergisi *Tohum*'u incelemektedir. Purçak, derginin yayın tarihlerinden künyesindeki değişikliklere; yazar kadrosunda kaç ismin geçtiğinden abonelik bedelinin miktarına kadar *Tohum*'un fotoğrafını çekmeye çalışmış-

tır. Yazının tek eksik yanı Necip Fazıl'ın düşünce dünyasında *Tohum*'un nerede durduğu sorusuna cevap vermemesidir.

Adnan Özyalçınar'ın daha önce bir bildiride sunulan metnin yayımlanmasıyla söz konusu edilen *Varlık* dergisi, adı anılsın kabilinden *Değirmen*'in bu sayısında yer almaktadır...

Seval Selçuk'un "Mavi Dergisi Üzerine Bir İnceleme" başlığıyla dergide yer alan yazısı söz konusu edilmeden geçilmemelidir. Attilâ İlhan'ın idaresinde, bir devre ad olmuş *Mavi* dergisinin -*Değirmen*'in bu sayısındaki yazılar göz önüne getirildiğinde- akademik bir disiplin içerisinde, etraflıca ele alındığı ender yazılardan biri. Sadece dergi tanıtma amacı gütmeyen, edebiyatımızda tartışılmalı Maviciler akımı var mıdır, yok mudur tartışmasına girerek edebiyat tarihimize bir katkı sunma amacı da taşımaktadır. Sadece bir amaç olarak kalması da yazıyı öne çıkarmaya engel olmamıştır.

Günümüzün en önemli edebiyat dergilerinden *Dergâh*, Suavi Kemal Yazgıç'ın kaleminde aktarılmaktadır. Derginin mutfağıyla yakın ilişki içerisinde olan, ilk ürünlerinden itibaren *Dergâh*'ta yer alan Yazgıç, yazısında "içerden" biri olmanın ahvalini yansıtıyor. "Dergâh'ın Seyir Defteri" başlığını taşıyan yazıda dergiye ad olan dergâh kelimesinin bu

isme varmadan önceki durakları üzerinde duruluyor. Yahya Kemal'in *Dergâh*'ı malum olduğu üzere bugünkü *Dergâh*'la bir noktadan hayata bakmalarından dolayı Mustafa Kutlu idaresindeki dergiye ad olmuştur. Tabii ki arada Nurettin Topçu'nun *Hareket* dergisi iki *Dergâh* arasındaki en önemli silkinme ve uyanış noktasıdır. 1990 yılının Mart ayında ilk sayısını neşreden *Dergâh*, pek çok edebiyat dergisinin ulaşamadığı bir mertebeye, mektep olma mertebesine ulaşmıştır. Hem Mustafa Kutlu, İsmail Kara, İsmet Özel, Hüsrev Hatemi gibi düşünce dünyamızın önemli isimleri hem de 1990'ların başında gençlikleriyle maruf sanatkârlar bir arada *Dergâh*'ın kadrosunda bulunuyorlardı. Bugün, bilhassa şiirimize 90 Kuşağı dendiğinde aslında *Dergâh*'tan yetişen isimler kastedilmektedir.

Prof. Dr. M. Mehdi Ergüzel'in kaleme aldığı ve merhum Ahmet Kabaklı'ya bir saygı niteliği taşıyan "40. Yılında Türk Edebiyatı Dergisi ve Kurucusu Hocam Ahmet Kabaklı'ya Dair..." başlıklı yazıda Prof. Dr. Ergüzel, *Türk Edebiyatı* dergisinin hangi şartlarda kurulduğunu, kimlerin emekleriyle bugünlere geldiğini, misyonun ne olduğunu ve Ahmet Kabaklı'yı anlatmaktadır.

Günümüzde edebiyatta merkez olma gücünü yitirmiş bir hâlde yayın hayatını sürdüren ancak edebiyat dergiciliğimiz dendiğinde akla gelen, Ali Haydar Haksal'ın büyük gayretleriyle yıllardır ayakta duran ve bir geleneğin içerisinde seslendiği için önemli addedilen *Yedi İklim*'in serencamını İsmail Demirel anlatmaktadır. Demirel, "Vahiy Eksenli Medeniyet Özleminin İzinde: Yedi İklim" gibi oldukça iddialı bir başlıkla çıkıyor okurun karşısına. O da, derginin mutfağından, kadrosundan, yayın dönemlerinden söz etmektedir.

"Yüzyılın Dergileri 1900-2000" de bunların yanı sıra Murat Soyak imzalı *Diriliş* dergisi, Selçuk Küpçük imzalı *Papirüs* dergisi, Yusuf Turan Günaydın imzalı *Hece* dergisi yazıları konumuz itibarıyla kayda geçilmesi gereken yazılardandır. Mizah dergiciliğimizi de (Said Coşar) ihmal etmeyen *Değirmen*'in bu özel sayısında, Anadolu'da yayımlanmış ve edebiyatımıza ayrı bir renk katmış *Töre* (Ömer Faruk Beyceoğlu), *Adımlar* (Şahin Torun), *İkindiyazıları* (Mustafa Oğuz), *A'raf* (Mehmet Can Doğan) ve *Son Duvar* (Mehmet Can Doğan) gibi dergiler de unutulmamış, bir bakıma hafıza tazelemeye yarayan yazılara da yer verilmiştir.

Yakup Öztürk*

* Fatih Üniversitesi, SBE Karşılaştırmalı Edebiyat Doktora Öğrencisi.